

Рошило В.І.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва,
*Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

Roshylo Violetta,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Entrepreneurship,
*Chernivtsi Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics*

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ

Рошило В.І. Місцеві бюджети в умовах децентралізації: проблематика формування та напрями реформування. У статті досліджено особливості формування та виконання місцевих бюджетів у процесі бюджетної децентралізації. Розглянуто новачки в бюджетному законодавстві, що регламентують ключові аспекти механізму формування бюджетів на місцевому рівні. Аналіз бюджетного забезпечення територіальних громад Чернівецької області дав змогу розкрити проблемні аспекти у взаємовідносинах державного бюджету з місцевими бюджетами. Окреслена проблематика виокремила пріоритетний вектор трансформаційних змін чинного бюджетного законодавства щодо розширення та оптимізації джерел наповнення місцевих бюджетів, що сприятиме підвищенню рівня фінансової самостійності органів місцевої влади й якісному виконанню покладених на них завдань і функцій. Запропоновано напрями посилення фінансової самодостатності місцевих бюджетів у рамках децентралізаційної реформи.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи бюджету, децентралізація, делеговані повноваження, місцеві органи влади.

Рошило В.І. Местные бюджеты в условиях децентрализации: проблематика формирования и направления реформирования. В статье исследованы особенности формирования и выполнения местных бюджетов в процессе бюджетной децентрализации. Рассмотрены новации в бюджетном законодательстве, которые регламентируют ключевые аспекты механизма формирования бюджетов на местном уровне. Анализ бюджетного обеспечения территориальных общин Черновицкой области дал возможность раскрыть проблемные аспекты во взаимоотношениях государственного бюджета с местными бюджетами. Обозначенная проблематика выделила приоритетный вектор трансформационных изменений действующего бюджетного законодательства относительно расширения и оптимизации источников наполнения местных бюджетов, которая будет способствовать повышению уровня финансовой самостоятельности органов местной власти и качественному выполнению возложенных на них заданий и функций. Предложены направления усиления финансовой самодостаточности местных бюджетов в рамках децентрализационной реформы.

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы бюджета, децентрализация, делегированные полномочия, местные органы власти.

Roshylo Violetta. Directions of financial capacity strengthening of local budgets in the conditions of decentralization reform. Article deals with the special aspects of the formation and implementation of local budgets in the process of budget decentralization. Innovations in the budget legislation, which regulate key aspects of the mechanism of budget formation at the local level, are considered. Transformational changes of the legislative framework having been made within the context of decentralization reform led to the empowerment of local authorities, gave them full budget autonomy together with expanding the sources of local budget formation. The reformation strategy of inter-budgetary relations aims at creating the real financial background for local authorities to execute their powers, and at promoting motivation to increase and diversify the revenue base of administrative territorial entities. Analysis of the budget support of the territorial communities of the Chernivtsi Oblast has made it possible to reveal the problematic aspects of the interrelations of the state budget with local budgets. The absence of appropriate standards of fiscal capacity in terms of delegated powers and the low level of their financial security from the government induce local authorities to channel a part of their revenues into additional funding of services guaranteed by the state. The lack of own stable sources of income significantly reduces and restricts the impact of local budgets on the development of territorial communities. The local self-government bodies become responsible for executing the delegated powers on their own territory without having the possibility to influence the amount of funds allocated by the state. The efficient performance of local authorities primarily depends on their financial possibilities, i.e. the ability to independently solve the problematic issues on the local-scale and to provide the citizens with high-quality

services by means of own resources. The outlined problems accentuate the priority vector of the transformational changes in the current budget legislation to expand and optimize the sources of local budgets' filling, which will increase the level of financial autonomy of local authorities and the quality fulfillment of the tasks and functions entrusted to them. The directions of financial self-sufficiency strengthening of local budgets within decentralization reform are suggested.

Keywords: local budgets, budget incomes, decentralization, delegated powers, local authorities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із головних завдань реформи децентралізації є створення ефективних механізмів фінансового забезпечення власних та делегованих повноважень місцевих органів влади для збільшення фінансової спроможності та розширення автономії місцевих бюджетів. Підвищення рівня фінансової незалежності місцевих органів влади є вирішальним чинником економічного розвитку регіонів, що створить фінансові основи для надання мешканцям територіальних громад високоякісних і доступних публічних послуг. Система фінансового забезпечення має гарантувати такий обсяг власних бюджетних ресурсів місцевих органів влади, який відповідав би наданим їм Конституцією повноважень.

Місцеві бюджети в Україні нині формуються переважно не за рахунок власних та закріплених джерел надходжень, а за рахунок міжбюджетних трансфертів із бюджетів вищого рівня: частка трансфертів у структурі ресурсу місцевих бюджетів становить близько 55%. Тобто управління використанням бюджетних ресурсів фактично здійснюється із центру, що суперечить загальним засадам Європейської хартії місцевого самоврядування.

Тому розширення та оптимізація джерел наповнення місцевих бюджетів, збільшення повноважень місцевих органів влади в управлінні фінансовими ресурсами та підвищення їхньої самостійності є надзвичайно важливими завданнями. Їх вирішення сприятиме підвищенню рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування й якісному виконанню покладених на них завдань і функцій [1, с. 19].

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Ключові аспекти формування місцевих бюджетів, побудови міжбюджетних відносин та підвищення ефективності їх функціонування розглядали такі вітчизняні науковці, як: В. Андрущенко, В. Базилевич, О. Барановський, С. Буковинський, В. Дем'янишин, В. Зайчикова, М. Карлін, О. Кириленко, В. Коваленко, В. Кравченко, А. Крисоватий, М. Крупка, М. Кульчицький, І. Луніна, І. Лютий, Ц. Огонь, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, С. Слухай, В. Федосов, І. Чугунов, О. Шевчук, С. Юрій та ін.

Тематику бюджетних відносин та комплекс проблем, пов'язаних із дослідженням проблем фінансового забезпечення повноважень місцевих органів влади, розглядали зарубіжні науковці: Е. Аткинсон, Р. Берд, Дж. Б'юкенен, Т. Веблен, Дж. Галбрейт, Т. Горварт, Дж.М. Кейнс, А. Лаффер, С. Лід, Е. Лінд, А. Маршалл, Р. Масгрейв, П. Самуельсон, Ж. Сімонді, А. Сміт, Дж. Стігліц, С. Фішер, Ф. Фрідмен, Дж. Хікс, Й. Шумпетер.

Відаючи належне розробкам українських та зарубіжних учених, їхньому вагомому внеску у дослідження проблематики місцевого розвитку та пов'язаних із ним питань, зазначимо, що у цій сфері все ще залишається низка нерозв'язаних питань, серед яких – недостатність власних стабільних джерел доходів місцевих бюджетів,

посилення ступеня невідповідності між видатковими зобов'язаннями місцевих органів та обсягом коштів, що надаються для їх фінансового забезпечення, проблематика впровадження якісного бюджетного планування та нових інструментів управління бюджетними ресурсами. Зазначений спектр проблемних аспектів зумовлює подальший науковий пошук.

Формулювання завдання дослідження. Завданнями наукового пошуку є дослідження проблематики формування власної стабільної дохідної бази місцевих бюджетів та окреслення шляхів її вирішення для забезпечення делегованих повноважень місцевих органів влади вагомими джерелами фінансування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів у контексті децентралізації спрямована на посилення фінансової автономії місцевих органів влади. Трансформація законодавчого поля щодо посилення фінансової самодостатності територіальних громад забезпечила ріст бюджетних ресурсів місцевих бюджетів, сприяла реалізації заходів щодо залучення резервів їх наповнення та підвищила ефективність адміністрування місцевих податків і зборів.

З 1 січня 2019 р. внесено зміни до Податкового та Бюджетного кодексів України в частині наповнення місцевих бюджетів:

- передбачено зарахування до доходів загального фонду міст обласного значення, районних бюджетів та бюджетів ОТГ 37% рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів державного значення, яка зараховувалася до обласних бюджетів;
- встановлено максимальний граничний розмір земельного податку для лісових земель – не більше 0,1% від їх нормативної грошової оцінки;
- скасовано норму щодо справляння плати за земельні ділянки, надані для залізниць у межах смуг відведення, у розмірі 25% земельного податку;
- передбачено, що ставки земельного податку для земель, нормативну грошову оцінку яких не проведено, застосовуються для всіх земельних ділянок як у межах населених пунктів, так і за їх межами;
- встановлено, що до 2023 р. включно індекс споживчих цін, що використовується для визначення коефіцієнта індексації нормативно-грошової оцінки сільськогосподарських угідь, земель населених пунктів та інших земель несільськогосподарського призначення, а також для цілей оподаткування єдиним податком четвертої групи, застосовується зі значенням 100%;
- змінено підходи до оподаткування туристичним збором, зокрема базою оподаткування встановлено загальну кількість днів тимчасового розміщення у місцях проживання (ночівлі) (замість вартості всього періоду проживання (ночівлі)); змінено граничні ставки збору: у розмірі до 0,5% для внутрішнього туризму (для резидентів) та до 5% для в'їзного туризму (для нерезидентів) від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої

законом на 1 січня звітного (податкового) року для однієї особи, за одну добу тимчасового розміщення (замість розміру від 0,5% до 1% до бази справляння збору, визначеної як вартість усього періоду проживання (ночівлі)).

З початку фінансової децентралізації доходи місцевих бюджетів України стрімко зростають: якщо в 2014 р. їх обсяг становив 68,6 млрд. грн., то за п'ять років очікується, що зростуть майже в чотири рази та за підсумками 2019 р. становитимуть 267 млрд. грн. Протягом 2018 р. надходження власних доходів до загального фонду місцевих бюджетів України (доходи без урахування міжбюджетних трансфертів) становили 234,1 млрд. грн., що на 41,4 млрд. грн., або на 21,5%, більше порівняно з 2017 р. [2].

До загального та спеціального фондів місцевих бюджетів Чернівецької області надійшло доходів (без трансфертів) у сумі 3 495 млн. грн., або 103,9% (+131 млн. грн.) до плану, затвердженого місцевими радами, з урахуванням змін. Порівняно з минулорічними надходження до місцевих бюджетів збільшилися на 378,5 млн. грн., або на 12,1%.

Із 214 місцевих бюджетів області забезпечено виконання планових показників по доходах загального фонду по 201, або 94% від загальної кількості. Обсяг надходжень до загального фонду місцевих бюджетів збільшився по обласному бюджету, містах обласного значення, усіх районах та об'єднаних територіальних громадах області (крім ОТГ м. Кіцмань) на загальну суму 443,9 млн. грн., або на 17,4%. До спеціального фонду місцевих бюджетів надійшло доходів у сумі 502,3 млн. грн., що становить 103,4% (+16,6 млн. грн.) до уточненого річного плану. Планові показники у цілому по області виконані по бюджетах м. Чернівців, м. Новодністровськ, усіх районів (окрім Герцаївського) та об'єднаних територіальних громад області (крім с. Мамалига, с. Усть-Путиля, м. Вашківці, м. Сторожинець, с. Вікно, с. Юрківці і смт Кострижівка). Порівняно з 2017 р. надходження до спеціального фонду зменшилися на 65,4 млн. грн., або на 11,5% (за рахунок коштів, отриманих згідно з «митним експериментом», коштів від продажу землі). З них до бюджету розвитку надійшло 99,6 млн. грн., або 19,8% від загальної суми надходжень до спеціального фонду, що на 0,4 млн. грн. (-0,4%) менше, ніж за 2017 р.

Незважаючи на зростання доходної частини місцевих бюджетів, збільшилося навантаження на місцеві бюджети через додатково делеговані державою видаткові повноваження. Незважаючи на компенсацію бюджетних ресурсів у вигляді трансфертів із державного бюджету (це, зокрема, додаткова дотація, стабілізаційна дотація, субвенція на соціально-економічний розвиток), держава залишила значну залежність органів місцевої влади від державного бюджету та послабила фінансову автономію місцевих бюджетів.

На фінансування з місцевих бюджетів у рамках поглиблення процесу децентралізації та з метою забезпечення оптимального розподілу ресурсу між усіма бюджетами та збалансування їхніх фінансових можливостей було передано видатки на: утримання загальноосвітніх навчальних закладів, окрім видатків на оплату праці педагогічних працівників, які здійснюватимуться за рахунок освітньої субвенції; оплату комунальних послуг та енергоносіїв, спожитих закладами охорони здоров'я, притому, що інші видатки на утримання цих закладів здійснюватимуться за рахунок медичної субвенції [1, с. 11]. Зазначені трансформаційні зміни

виокремили проблему недостатності коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічного персоналу загальноосвітніх та професійно-технічних закладів у частині здобуття повної загальної середньої освіти. До освітньої галузі області з державного бюджету надійшли чотири субвенції: освітня субвенція – 1 млрд. 713,4 млн. грн.; на надання підтримки особам з особливими освітніми потребами – 7,3 млн. грн.; на оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів – 2,3 млн. грн.; на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» – 28,1 млн. грн.

Обсяг передбаченої області субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» на 2018 р. становить 28,1 млн. грн. У 2018 р. з державного бюджету України Чернівецькій області було передбачено освітню субвенцію у загальній сумі 1 688,8 млн. грн., що більше на 441,3 млн. грн., або на 35,4%, порівняно з 2017 р. Проте проблема із забезпеченістю достатнім фінансовим ресурсом бюджетних установ відчутна по всіх місцевих бюджетах області. Незважаючи на новації у формулі розрахунків освітньої субвенції, а суди включені видатки на поділ класів під час вивчення окремих предметів, не врахованими залишаються зміни кількості учнів у мережі, видатки на заміну тимчасово відсутніх працівників, групи продовженого дня, на виплату допомоги на оздоровлення та грошової винагороди вчителю. До фінансування надання гарантованих державою послуг місцевими органами влади відбувається за рахунок власних доходів, які б могли бути спрямовані на реалізацію власних повноважень у сфері житлово-комунального господарства, утримання об'єктів дорожньої інфраструктури, поліпшення матеріально-технічної бази установ закладів освіти, охорони здоров'я та соціально-культурної сфери, реалізацію міських цільових програм тощо.

Проаналізувавши схвалений Кабінетом Міністрів України проект закону «Про Державний бюджет України на 2019 рік» і доведені Чернівецькій області розрахунки обсягів міжбюджетних трансфертів на 2019 р., необхідно відзначити: незважаючи на те що мінімальна заробітна плата в 2019 р. має зрости на 12,1%, ріст видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв заплановано на рівні 10%, а також на фінансування з державного бюджету на місцеві бюджети передаються три коледжі, обсяг передбаченої області додаткової дотації на фінансування переданих із державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я зменшено порівняно з 2018 р. на 65,5 млн. грн.

Слід зазначити, що розподіл додаткової дотації на фінансування переданих із державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я на 2019 р. здійснено, як і в 2018 р., із застосуванням двох критеріїв, зокрема 50% її обсягу розподілено пропорційно до питомої ваги приведенного індексу відносної податкоспроможності зведеного бюджету областей, а решту 50% – пропорційно до питомої ваги чисельності наявного населення областей станом на 1 січня року, що передувало плановому. Вважаємо такий підхід помилковим.

Держава, переходячи в 2015 р. на нові принципи міжбюджетного регулювання, декларувала, що вирівнюватиме податкову базу регіонів (тобто із застосуванням індексу податкоспроможності). Цей принцип закладено

в основу розрахунку базової дотації, однак під час розподілу додаткової дотації Міністерство фінансів України відійшло від нього, і додаткові кошти отримують не фінансово слабкі регіони, а ті, які мають найбільше населення: Дніпропетровська, Харківська та інші області. Слід відзначити, що ці регіони і так фінансово стабільні та можуть за рахунок власних доходів забезпечити обов'язкові видатки своїх місцевих бюджетів. Уважаємо, що розподіл додаткової дотації має бути здійснено лише пропорційно індексу відносної податкоспроможності зведеного бюджету областей.

Відповідно до пункту 33 розділу VI «Прикінцевих та перехідних положень» Бюджетного кодексу України, з 1 вересня 2015 р. до 1 січня 2019 р. проводився експеримент із фінансового забезпечення реалізації заходів щодо розвитку автомобільних доріг загального користування, ділянок вулиць і доріг міст та інших населених пунктів, що суміщаються з автомобільними дорогами загального користування, у всіх областях та місті Києві, а також реалізації заходів із розвитку дорожньої інфраструктури у місті Києві.

Особливістю Чернівецької області є наявність значного кілометражу доріг, що сполучають гірські населені пункти, безпечно пересування по яких необхідно забезпечити в першу чергу. Також необхідно відновити автомобільні дороги до пунктів пропуску через державний кордон. На цей час відновлення потребує 275 км указаних доріг, у тому числі гірських – 170 км.

Службі автомобільних доріг у Чернівецькій області за бюджетною програмою 3111020 «Розвиток мережі та утримання автомобільних доріг загального користування державного значення» передбачено лише 317,2 млн. грн., що не дасть змоги забезпечити реалізацію всіх запланованих робіт у повному обсязі. Це обґрунтовує необхідність ініціювати внесення змін до п. 33 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України щодо продовження терміну дії «митного експерименту» до 1 січня 2020 р., що дасть змогу додатково залучити надходження коштів від його реалізації для забезпечення відновлення автомобільних доріг, що дасть можливість відбудувати пункти пропуску, сформувавши конкурентоспроможну економіку регіону, розвивати туристичний потенціал Чернівецької області.

Моніторинг структури доходів загального фонду бюджету Чернівецької області засвідчив, що в 2018 р. основну питому вагу в надходженнях, як і в попередні бюджетні періоди, займає податок на доходи фізичних осіб – 57%. Серед основних видів платежів єдиний податок становить 13%, плата за землю – 10%, акцизний податок – 10%, плата за надання адміністративних послуг – 3% надходжень загального фонду. Податок на доходи фізичних осіб є основним джерелом надходжень до місцевих бюджетів. До місцевих бюджетів Чернівецької області податку на доходи фізичних осіб надійшло у сумі 1 725,6 млн. грн., що становить 103,1% (+52,4 млн. грн.) до планових показників (по Україні – 101,1%) та на 361,4 млн. грн., або на 26,5%, більше, ніж за 2017 р. (по Україні – на 25,5%). Забезпечено виконання плану, затвердженого місцевими радами, з урахуванням змін по обласному бюджету, м. Чернівці, м. Новодністровськ, усіх районах та об'єднаних територіальних громад області (крім ОТГ с. Усть-Путила, м. Кіцмань і м. Новоселиця). Ріст надходжень проти минулорічних

склався по обласному бюджету, містах обласного значення, усіх районах та ОТГ (окрім ОТГ м. Кіцмань).

Збільшення надходжень податку на доходи фізичних осіб у 2018 р. порівняно з 2017 р. відбулося переважно за рахунок: збільшення середньомісячної заробітної плати на 24,4%; створення додаткових робочих місць (11 344 нових робочих місця); зменшення заборгованості із виплати заробітної плати в 13,3 рази. Основні чинники, які вплинули на надходження податку на доходи фізичних осіб: ріст мінімальної заробітної плати – 318 млн. грн.; зростання чисельності працюючих – 25,3 млн. грн.; внаслідок детінізації доходів, проведення контрольно-перевірочної роботи тощо – 18,1 млн. грн.

Відповідно до діючого сьогодні порядку розподілу податку на доходи фізичних осіб, до доходів загального фонду бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб та до бюджету області – 15%, що сплачується (перераховується), згідно з Податковим кодексом України, на відповідній території України.

Враховуючи необхідність підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів та продовження процесу здійснення бюджетної децентралізації, доцільно зараховувати до бюджетів міст республіканського, Автономної Республіки Крим та обласного значення, міста Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, 75% надходжень від податку на доходи фізичних осіб, що сплачується на відповідній території, та 25% – до обласного бюджету. Забезпечити сплату податку на доходи фізичних осіб до відповідних бюджетів за фактичним місцезнаходженням підприємств, установ, організацій. Такий перерозподіл коштів дасть змогу збільшити бюджетні ресурси, посприявши підвищенню їх фінансовій самостійності та спроможності місцевих органів влади спрямувати кошти на вирішення проблемних питань соціально-економічного розвитку територій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, проведений моніторинг засвідчив неузгодженість механізму реалізації фінансового забезпечення місцевих бюджетів для виконання завдань, покладених на них із боку держави.

Для підвищення рівня фінансової самостійності місцевих органів влади вважаємо за необхідне запропонувати таке: підвищити нормативи зарахування податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) до бюджетів міст обласного значення, міста Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад із 60% до 75%, а до обласних бюджетів – із 15% до 25% (за рахунок відповідного зменшення нормативів зарахування ПДФО до державного бюджету); недопущення перекладання на місцеві бюджети фінансування низки соціальних функцій, зокрема здійснення виплати компенсації громадянам за втрачене нерухоме майно за рахунок коштів місцевих бюджетів; покладання на громади видатків із надання грошової компенсації деяким категоріям громадян (дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, особам з їх числа) для отримання житла тощо. Забезпечити фінансування соціаль-

них пільг, установлених державою, зокрема на проїзд у громадському транспорті, за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету; вирішити питання погашення заборгованості за середньостроковими позиками та безвідсотковими позичками, наданими місцевим бюджетам у 2009-2014 рр., передбачивши з державного бюджету місцевим бюджетам субвенцію на погашення такої заборгованості; забезпечення сплати податку на доходи фізичних осіб до відповідних бюджетів за фактичним місцезнаходженням підприємств, установ, організацій шляхом зобов'язання Державної фіскальної служби України провести позапланові перевірки підприємств, установ, закладів із метою встановлення їх фактичного місцезнаходження та повноти сплати

податків до відповідного бюджету за 2018-2019 рр. і за результатами позапланових перевірок зобов'язати платників податку на доходи фізичних осіб сплатити податки до відповідного бюджету; внести зміни до порядку розподілу додаткової дотації на фінансування переданих із державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я в частині збільшення хоча б до 70% розподілу її пропорційно до питомої ваги приведенного індексу відносної податкоспроможності зведеного бюджету областей, а решту 30% – пропорційно до питомої ваги чисельності наявного населення областей станом на 1 січня року, що передує плановому, та дасть можливість Чернівецькій області отримати ще близько 90 млн. грн. зазначеної дотації.

Список використаних джерел:

1. Місцеве самоврядування в Україні. 2017 рік / О.В. Гарник та ін. ; за ред. О.В. Слободжана. Київ, 2017. URL: http://auc.org.ua/sites/default/files/library/ms_2017.pdf (дата звернення: 05.04.2019).
2. Казюк Я., Вензель В., Герасимчук І. Фінансова децентралізація: експерти розповіли про результати 2018 року та перспективи 2019. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10670?page=2> (дата звернення: 06.04.2019).
3. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. *Верховна рада України*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14> (дата звернення: 04.04.2019).